

man vedbliver med Forsigtighed at bore indtil Aabningen er fuldført. Da Operationen, som forhen bemærket, altid bør udføres naar Koen er begjærlig, føres den umiddelbar efter Aabningen til Tyren, og den Mængde Attester, som er produceret, godtgjor tilstrækkelig, at Køerne strax ere blevne drægtige og fremdeles have opnaaet deres forrige Frugtbarhed og som Følge heraf tabt den sygelige Begjærlighed efter Tyren.

Gjenstande og Spørgsmaal,

foreslaaede til Forhandling under Landmændenes Forsamling i Odense den 25de til 29de Mai 1846.

A.

1. Kan det engelske eller skotske Agerbrug i sin nuværende Tilstand egne sig for vore Forhold, eller i hvilke Henseender kan det fortjene Efterligning af danske Landmænd?

2. Har det i Skotland uddannede System for Vandafledning, som i den senere Tid ogsaa har været anvendt i England, været forsøgt i Danmark, og med hvilket Resultat?

3. Har Brakmarkens Besaaning med Biffer, Biffeblanding eller Spergel, som afhugges grøn, viist sig skadelig for den efterfølgende Rug, eller har i al Fald Fordelen af den grønne Afgrøde ikke været større end Forringelsen af Rugafgrøden?

4. Paa hvilke Maader kan Salt fordeelagtig anvendes i landoekonomisk Henseende?

5. Hvorledes har den Sygdom, som forrige Aar ødelagde Kartoflerne, yttret sig, og hvilke Midler ere befundne praktiske til at formindste dens Virkninger?

6. Hvilke Handelsvæxter dyrkes almindeligst og under hvilke Forhold med større eller mindre Fordeel?

7. Hvilke Væxters Dyrkning kan tilraades, dersom Kartofler fremdeles mislykkes?

8. Hvilke Regler har Erfaring givet for Gjødningens og Urinens rigtige Behandling og Anvendelse?

9. Hvilke Erfaringer har man i Henseende til Anvendelsen af grønne Afgrøders Nedploining; hvilke Bærter blive hertil benyttede, og under hvilke Forhold har denne Maade at gjødste Jorden viist sig lønnende?

10. Hvorledes virke de forskjellige Slags Mergel paa forskjellig Jord? Hvor længe varer Virkningen af Mergel? Kan man med Fordeel oftere mergle den samme Jord?

11. Har man ved de her i Landet udførte Engvandingssanlæg havt Veilighed til at overbevise sig om hvorledes den forøgede Værdie af Høeproductionen betaler de Udgifter, som medgaae saavel til Anlægget som til den aarlige Vedligeholdelse?

12. Under hvilke Forhold maa man foretrække enten et naturligt eller et kunstigt Enganlæg?

B.

13. Hvilke Fremgangsmaader have viist sig meest fordeeltige ved Fabricationen af Smør og Ost, og hvilket Forhold finder Sted imellem Indtægten af et Meierie og et Sveitserie?

14. Hvad er Grunden til at Schæferierne ere mindre almindelige i Danmark, end i Nabolandene? og hvilken Faarerace maa efter vore Forhold og Nutidens Udfigter for Uldhandelen ansees fordeeltigt?

15. Hvilket Grønfoder anvendes fordeeltigt til Føde for Sviin, og hvilken Svinerace er den fordeeltigt?

16. Hvori ligger det at Dvæggedning nu betaler sig flattere, end i Fortiden? Mon det tør ventes, at nye Handelsveie ville aabne en bedre Affætning af Fedeqvæg?

17. Hvilken er den meest hensigtsmæssige Indretning af Kolade og Faarestald?

18. Hvilke Forsigtighedsregler anvender man for at forebygge Sygdom iblandt Huusdyrene?

19. Under hvilke Forhold er Køernes Tøiring hensigtsmæssig, og hvad er ved Tøiringen at iagttage?

20. Hvorvidt er det hensigtsmæssigt om Midda-

gen og om Aftenen at indtage Malteqvæg paa Stald eller i Fald?

21. Hvad er især at iagttage ved Føllenes Opdræt?
C.

22. Hvilken Fremgangsmaade er ved Udplantning af Rødgran den retteste i Henseende til Plantehullernes Gravning, Aarstiden til Udplantningen og Afstanden mellem Planterne?

23. Hvilke Erfaringer haves for og imod Verdens og Fyrrens Bals til Kultur?

24. Hvilke Træarter kunne i Almindelighed anbefales til Plantning til Læe?

25. Kunde der ventes gavnlig Virkning af at de bestaaende Landboeforeninger besittede sig paa mere end hidtil at fremme Sandsen for godt Skovbrug?

26. Har man forsøgt og med hvad Held at plante El saavel til Læe for Opvært, som navnlig i Egne af Jylland, hvor der findes lavstaaende Egpurrrer?
D.

27. For hvilke Diemed, ved hvilke Midler, samt med hvad Held have de landoekonomiske Foreninger i den nyere Tid søgt at virke?

28. Hvorledes vannes Landalmuens Ungdom bedst til tidlig Virksomhed og hvorledes anspores Forældrene til at vejlede dem til passende Haandgjerning?

29. Hvilke Følger af en stærk Udparcellering har man sporet paa de Steder, hvor en saadan har fundet Sted? har den viist nogen Indflydelse paa Communnernes Fattigvæsen?

30. Hvad kan der bidrages til Albrygnings og Brødbagningens Forbedring paa Landet?

31. Bigtigheden af sammenlignende Forsøg i alle Grene af Landoekonomien er almindelig erkjendt. Forsamlingen kan fremkalde saadanne, deels ved at overdrage en dertil valgt Comitee baade at udpege, hvilke man især maatte ønske iværksatte og paavise Maaden, hvorpaa hvert enkelt maatte gjenføres, deels ved at opmuntre til Iværksættelse og Meddelelse af Resultaterne til de følgende Forsamlinger af Landmænd.

Om Markfred.

(Nyeste Forhandlinger i Landhuusholdningssekskabet angaaende Midler til dens bedre Opnaaelse).

„Til Randers Amtshuusholdningssekskab er fra Sekskabets Medlem Pastor Carlsen i Dalbyeneder indgivet et Forslag, sigtende til at fremme fuldstændig Markfred.

Efterat dette Forslag har været overgivet til en af 5 Medlemmer bestaaende Comitee og efter dennes Indstilling samtlige Sogneforstanderskaber i Amtet have været opfordrede til at yttre sig over dens Betænkning, hvilken Opfordring er fulgt af 34; og Sekskabet i 3de Møder havde discuteret Sagen, bleve Comiteens i dens Continuations-Betænkning fremsatte Indstillingspunkter i Mødet d. 8de Mai eenstemmigen billigede af Sekskabet, saaledes som fremgaaer af hofølgende Bilage: Landoeconomist Maanedsskrift No. 2 og 3, som vi give os den Ære at vedlægge.

Bed disse Forhandlinger have, hvad der forøvrigt ikke trængte til noget Beviis, disse 2de Sætninger: at Markfred er den første, uestergivelige Betingelse for et velordnet Agerbrug, og at denne langtsfra endnu i sit hele Omfang til hver Arets Tid tilfulde er opnaet, idet Mindste her i Amtet, erholdt fornyet og forøget Bidnesbyrd.

Blandt de Midler, som af Comiteen ere foreslaaede og af Sekskabet vedtagne til Hensigtens Opnaaelse,

staaer det imidlertid kun i dettes Magt selv at sætte de 2de første i Virksomhed*). Har Selskabet end Grund til at haabe, at de ville bidrage Noget til den gode Sags Fremme, i Særdeleshed i Forbindelse med den moralske Indflydelse, som en saadan Forenings offentlig udtalte Anskuelse om og Erkjendelse af Markfreds Betydning og Vigtighed kan antages at ville udøve; vilde det paa den anden Side røbe Mangel paa Kundskab til de stedfindende Forhold, og den paa mange Steder endnu herskende Betragtningssmaade af den omhandlede Lovovertrædelse, om Selskabet vilde tillægge disse dets Foranstaltninger en saadan Vægt, at de ville være tilstrækkelige til, i det Mindste saa hurtigt og gjennemgribende, som Sagens Vigtighed i Almindelighed, og den Enkeltes Retssikkerhed har Krav paa, at forjage gammel Slendrian og dybt indgroede Fordomme.

Derfor tillader Selskabet sig underdanig at henvende sig til det høie Collegium, hvem Baretagen af Landbovæsenets Interesse er betroet, for at gjøre det opmærksomt paa den Trang, som navnlig her i Amtet endnu saa stærkt føles til Foranstaltninger fra Re-

*) Næmlig: 1) at Amtsselskabet for Fremtiden ikke uddeler nogensomhelst Præmie eller Høderstegn for mønsterværdige Foretagender uden til Saadanne, som, forsaavidt de drive Agerbrug, godtgjøre, at de overholde fuldstændig Markfred. 2) at Selskabet vil opmuntre til og ved Pengemidler understøtte Dannelsen af Sogne- eller Distriktsforeninger, som have til Formaal at fremme Agerdyrkingen i Almindelighed, og navnlig ved Præmier for velbehandlede Brakmarker og deri tidlig saet Vintersæd.

gjerings Side for at sikkre Agerbrugeren den uforstyrrede Afbenyttelse af hans Jorder, der allerede tidlige har været Gjenstand for Lovgiverens Omhu; men ikke desto mindre dog endnu ikke kan ansees for at være opnaaet, og hvilken Mangel føleligst rammer den mindre Eiendomsbruger. En saadan Indgriben af Regjeringen kan Selskabet ikke ansee afviist som overflødig eller unødvendig ved den Paastand, at en stigende Dplysning og vaagnende Sands for et bedre Agerbrug af sig selv vil lede til Markfred; thi ligesafuldt som Selskabet, støttende sig til Haabet om Dplysningens og Sandhedens evige og uimodstaaelige Magt, maa indrømme denne Paastands Rigtighed, ligesafuldt nærer det den Overbeviisning, at en Regjerings Wiisdom og Omsorg for Undersaatternes Belaaenbarer sig ikke alene i at paabyde det Rette; men fornemmelig i at paabyde det til rette Tid, og saaledes knytte sine Foranstaltninger til den vaagnende Erkjendelse og den til Bevidsthed komne Trang; derved bliver det Anordnede tidssvarende, det døde Lovbogstav forvandlet til Aand og Sandhed.

Maaskee endog en medvirkende Aarsag til at de Anordninger, som udgif i Slutningen af forrige Aarhundrede om Hegn og Fred, ikke endnu have været istand til tilfulde at sikkre Agerbrugeren dette Gode, maa søges deri, at det høie Collegium og navnlig hine af Danmarks Landbovæsen saa høit fortjente Mænd vare ilede for langt forud for deres Tid, og derfor savnede om end ikke i den oplyste offentlige Mening,

dog i den Stand for og paa hvilken hine Anordninger nærmest skulde virkes, tilstrækkelige Tilfnytningspunkter. Endnu i 1817 var Sandsen for et bedre Agerbrug ingenlunde vaft hos den større Klasse af Jordbrugere, og de Eiendomsomvæltninger, som Tidsconjuncturerne førte med sig, den i saa høi Grad sunkne Priis paa hine og alle Landproducter i en Række af Aar, bidrog endnu mere til at kue og nedtrykke det Liv, som enkeltviis havde været i Begreb med at yttre sig. Først i det sidste Decennium er en større Indsigt i Agerbruget almindeligen blevet udbredt, ligesom de forhøiede Priser, til hvilke Eiendommene i denne Aarrække ere stegne, har gjort og fremdeles vil gjøre et mere intensivt Agerbrug til en absolut Nødvendighed for at kunne bestaae. Men netop for et saadant tidsvarende Agerbrug er fuldstændig Markfred til enhver Aarets Tid en ueftergivelig Betingelse. Herværende Landhuusholdningselskab er derfor overbevist om, at en Tilfjendegivelse fra det høie Collegium, der udtalte, at Samme vedvarende stjænker denne vigtige Sag sin høie Opmærksomhed, og med Velbehag bemærker den Fremadstriden, som finder Sted og dets Beslutning om, snarest muligt at see den allevegne og i sit hele Omfang gennemført, vilde overalt af alle intelligente Agerbrugere blive modtaget med fortjent Tak, med Nidfærhed iværksat og mægtig fremskynde Hensigtens Opnaaelse. Det forekommer Selskabet, som en saadan Billies Tilfjendegivelse, ligesom for nylig er skeet med Hensyn til Bispeframhandelen og Smugbrænderierne, formeentlig kunde knytte sig til § 20 i Anord. 13. Aug. 1841, saaledes

at Sogneforstanderstabernes Medlemmer opfordredes til ved eget Exempel og deres moralske Indflydelse paa de øvrige Sognebeboere at virke ogsaa for denne Deel af Almeenvel og Almeensikkerhed hvad der stod i deres Magt. Til hvilken Ende det maaskee vilde være hensigtsmæssigt, at de bemyndigedes til at vaage over de grovere, om vi saa tør sige, forsættelige Brud paa Markfred, ved at advare dem, som deri maatte gjøre sig skyldige; og naar dette ikke frugtede, tilkjende Bedkommende en passende, nærmere bestemmende Straf, dog under den Betingelse, at Politimesteren tilkaldes til et saadant Møde, og naturligviis med Appæl til sædvanlig Rettergang. Ved disse grovere Overtrædelser forstaaes her ikke, at et enkelt, eller endog flere Kreaturer om Sommeren af Banvare kunne støde sig løse, eller undgaae Bogterens Opmærksomhed, og saaledes for en enkelt Gang komme paa fremmed Eiendom, herimod synes den bestaaende Lovgivning at yde et hurtigt og tilstrækkeligt Remedium. Man har sigtet til den saa saare almindelige Ustkif, som benævnes „at opgive Været“, eller siraar saasnart den Enkelte har endt sin Høst, og indtil Indbindingstid 9: 2 à 2½ Maaned, at slaae hele sin Besætning af Faar, Heste og Dvæg løse, og lade dem hele Dagen uden Opsigt vandre hvorhen de ville, og hvad Hestene angaaer, som det allersfordærveligste, endog, ja fornemmelig hele Natten, da de arbeidsdygtige i Reglen anvendes om Dagen til Arbeide, og først henimod Aften slaaes løse. Hertil kunde ogsaa regnes, hvad der mange Steder indtræffer, at slippe Faar ud i større og mindre Flokke, uden Opsigt om

Vinteren og det tidlige Foraar, saa ofte Veiret og Jordens Bessaffenhed tillader det. Saavel for at føre dette Tilsyn, som overhovedet at fremme fuldstændig Markfred synes det at være hensigtsmæssigt, at Sogneforstanderskaberne erholdt Ret til paa Communens Regning at antage en eller flere Markmænd efter Sogneenes Størrelse og de locale Forhold, naar Pluraliteten af Sogneboerne deri vare enige. Beføsteligheden vilde ikke blive saa betydelig i Forhold til Nyttten, da der, som ovenantydte, egentlig kun vilde være Brug for dem i 2 à 2½ Maaned om Aaret, og det forøvrigt kun vilde blive en midlertidig Foranstaltning; thi var Freden engang vundet, vilde Ingen, der havde lært dens Frugter at kjende, atter bryde den.

Skulde det høie Collegium imidlertid af os ubeskjendte Grunde ikke finde det tilraadeligt, at indromme Sogneforstanderskaberne et saadant Tilsyn og den der til fornødne Myndighed, ville hine grovere Døvertræddelser af Markfred, efter Selskabets Formening, ikke i lang Tid og uden megen Forurettelse og Krænelse for den Enkelte, lade sig høre, med mindre Pl. 9 Juli 1817 og 14 Juni 1837 maatte erholde et Supplement, hvorved forsættlig Ufred eller aabenbar Ligegyldighed og Mangel paa tilbørligt Tilsyn med løsgaaende Kreaturer paa enhver Aarets Tid betragtes som et saadant Indgreb i Eiendomsretten, der maaskee endog kunde henregnes under Begrebet: „Brugstyveri“, at det foruden Skadeserstatning egnede sig til særegen derfor nærmere bestemmende Straf af Justitien, der efter den Forurettedes Klage og Bevis blev at bestemme ved Po-

litiretsdom, eller paa anden specielt anordnet lidet be-
 kostelig Maade f. Ex. (som af Rogle er foreslaaet i de
 indhentede Erklæringer) Sogneforstanderskaberne som
 første Instants. Man behøver ikke at befrygte, at
 Sagernes Mængde vilde blive saa saare betydelig; thi,
 som af Comiteen yttret, den danske Landmand har
 Urefrygt for Lovene, og Eiendomsretten er ham hel-
 lig, men som Eiendomsindgreb er Brud paa Markfred
 paa Grund af dybt rodfæstede Fordomme hidtil ikke i
 Almindelighed blevet betragtet i den offentlige Mening,
 hvortil det visseelig har bidraget, at denne Lovovertræ-
 delse ei heller ved Lovgivningen er belagt med nogen
 positiv Straf.

I Forbindelse hermed vilde det formeentlig befin-
 des hensigtsmæssigt, at Beviis ved 2de lovlige Vidner
 om Kreatureres Tilstedeværelse paa fremmed Eiendom
 maatte tilstedes som Beviismiddel, ligesaafuldt som
 Optagelse, der stundom er forbundet med Banfselighed
 og ofte med betydelig Skade, især paa mindre Eien-
 domme, saaledes at det overlades den Forurettede at
 vælge hvilken Maade til at sikke sig Beviset, han fandt
 beqvemlest.

Under denne Sags Behandling er Selstabets Op-
 mærksomhed blevet henvendt paa en anden Ufsik, nem-
 lig at Sviin om Efteraaret og hele Vinteren gaae
 løse i Byer og paa alfare Veie, der vel ikke nærmest
 kan betragtes som Ufred paa Marken, skjøndt denne
 ofte er en Folge deraf, men dog i flere Henseender
 maa ansees som skadelig, ja undertiden endog farlig,
 og som derfor formeentlig egnede sig til at søges hem-

met ved hensigtsmæssige Foranstaltninger, der muligt lode sig sætte i Forbindelse med den ovenfor antydede Billiestillkjendegivelse til Sogneforstanderskaberne.

Randers Amtshuusholdningselskab troer saaledes at handle i Agerbrugets Interesse og at fremføre et Dnske, der deles af den største Deel af dets indsigtsfulde Dyrkere, naar det underdanig udbeder sig af det høie Collegium, at hensigtsmæssige Foranstaltninger maae vorde truffene til overalt at fremme fuldstændig Markfred, idet Selskabet som sin Anstuelse tillader sig, i Henhold til det ovenfor Udvillede og i hoslagte Bilage Fremsatte, lige underdanig at indstille:

1) At der fra Regjeringen allernaadigst maatte udgaae en Tillkjendegivelse, der knyttende sig til § 20 i Anordn. 13 Aug. 1841 indrømmer Sogneforstanderskaberne Ret til eller endog saa gjør det til Pligt for Samme ogsaa i Henseende til Markfred at vaage over Communernes sande Interesse, og i den Hensigt navnlig bemyndiges til at antage een eller flere Markmænd, naar Pluraliteten af Beboerne maatte finde det hensigtsmæssigt.

2) At Forordn. 9 Juli 1817 gives et Tillæg sigtende til at værne om Eiendoms sikkerheden mod Krænkelser af skjodesløst vogtede eller med frit Forsæt uden Tilsyn løsslaaede Kreaturer, uden at den Forurettede sættes i den Nødvendighed at maatte tage sig selv tilrette; saaledes at disse Sager henlægges under Politiretten og belægges med passende Straf, eller afgjøres paa en anden specielt anordnet lidet bekostelig Maade.

3) At i Forbindelse hermed Beviis ved 2de Vidner for at Kreaturerne have været paa anden Mands Grund kan have samme Virkning som Optagelse af Kreaturerne, saaledes at det overlades til den Forurettede efter Omstændighederne at vælge hvilken af disse 2de Beviismaader, der er forbundet med mindst Vanskelighed for ham.

4) At den Ulfik at Sviin gaae løse i Byer og paa alfare Veie maa vorde hævet som farlig og skadelig ved et Forbud, der muligt kunde sættes i Forbindelse med den under No. 3 desidererede Billiestilfjendegivelse.

Randers Amtshuusholdningselskab, den 3 Juli 1844.

Lorenz. P. Wilde. Vallentin.

Til

det Kongelige Rentekammer."

Over denne Sag udbad Rentekammeret sig Landhuusholdningselskabets Betænkning, i hvilken Anledning det Sidstnævnte fra flere af sine i forskjellige Egne af Landet boende Medlemmer indhentede de nedenanførte Erklæringer:

1.

Markfreden er en saa væsentlig Betingelse for Agerbrugets Fremme, at en Forening, som helliger dette Formaal sin Virksomhed, maa under alle sine Bestræbelser ideligt støde paa de Mangler, som opstaae af ingen eller usuldfkommen Markfred. Den maa, ligesom det kongelige Landhuusholdningselskab har

gjort, foreskrive Overholdelsen af Markfred som en Betingelse for den Præmie eller Understøttelse, som den uddeler, og saaledes paavirke de Tilstande, der staae under dens Indflydelse, men den maa tillige snart komme til den Overbeviisning, da Sagen griber ind i Retsforholdene, at Regjeringens Medvirken er nødvendig. Regjeringen har 2de Gange i de nyere Tider stræbt at fremme ved Lovbud det omtalte landoeconomiske Gode, men det tør vel ansees for afgjort, at Bestræbelserne maatte successive udvikle sig, eftersom de landoeconomiske sociale Forhold udvikle sig og fordre forandrede Lovbestemmelser. Meget er opnaaet, men endnu er ikke Markfred tilstede, saaledes som Enhver maa onste, og som Sagens Bigtighed fordrer den, og langt Mere staaer tilbage at opnaae. Dette er ligesaa vist, som at Regjeringen kan ved hensigtsmæssige Love indvirke paa Agerbrugets Fremme, og vil gjøre det i et Land, som vort med sine alt overveiende Landbointeressers. — Uden at indlade mig nærmere paa Lovgivningens formeentlige Mangler, der fremhæves i Andragendet, maa jeg dog beklage de faa Hensyn, der i Forordn. af 13 Aug. 1841 for Landcommunevæsenet er taget til Agerbrugets Opkomst, og navnlig at Forstanderskaberne i sammes § 20 ikke ere indrømmede nogen Medvirkning til Markfredens Fremme, som maa angaae Landcommunalvæsenet ligesaa nær som Betleriets Afstaffelse. Da imidlertid § 17 lover dem „al den Indvirkning, som Forholdenes Natur tilsteder,“ turde Man maaskee vente at de fremkomne Forslag blive tagne tilfølge, dersom andre og høiere

Hensyn ikke fraraade det. Det forekommer mig at Markfredens Overholdelse ved Selvtægten, der enten gjør Intet eller Forneget, og har, som bekjendt nok, saa mange moralske Ubehageligheder i sit Folge, burde vige tilbage for en Prøve af hvad Forstanderskaberne kunde udrette til Markfreds Fremme. Jeg har Intet at tilføie selve Andragendets Forslage uden dette, at det Uvæsen, som de saakaldte Smaacreaturex (Gjæs, Vænder, Høns) forarsage paa Gader i samlede, endnu ikke udflyttede, Landsbyer, maatte subsumeres under Andragendets 4de Post, hvor Talen er om Sviin. For ikke at berøre andre skadelige Følger heraf, vil jeg blot gjøre opmærksom paa den Ureenlighed og den Fordærvelse af Veien, som nødvendigt flyder deraf, ligesom Gaards og Havefreden jo uendeligt lider derved.

2.

Den ødelæggende Markufred, som endnu i mange af Jyllands Egne er almindelig, er den største Hindring for Agerbrugets Fremgang og høiere Opsving. Bistnok kunne Landmændene selv, saavel som landoeconomiske Foreninger udrette ikke lidet til den gode Sags Fremme; men netop paa de Steder, hvor Ufreden bestaaer i den fordærveligste Skikkelse, er Mængden saa fuld af Fordomme og saa indtaget af den gamle Slen-drian, at den anseer det for et stort Onde, om der skal holdes Fred paa Marken. Paa saadanne Steder kunne landoeconomiske Foreninger end ikke udrette noget, men skal Ondet høves maa det skee ved kraftige Lov-

bud, og navnlig ved saadanne Foranstaltninger, som Randers Amtshuusholdningselskab har bragt i Forslag.

3.

Nødvendigheden af Markfred til et forbedret Agerbrugs Fremme er saa indlysende og erkjendt, at den vel neppe behøver flere Talsmænd. Aarsagen, hvorfor den neppe vil opnaaes ved de nugjældende Lovbestemmelser alene, turde søges deels i dybt rodfæstede Fordomme — urgammel Uffik — deels ogsaa deri, at Bonden bør og saa vidt mueligt vil holde Fred med sine Naboer, især da naar de tillige ere hans Sogneboer. Bonden vil saa meget mindre søge Erstatning for den Skade, fremmede Kreature tilføie ham, som han frygter for Hevn, og inddryses ved den Tanke, at hans egne Kreature tage Revanche ved anden Leilighed.

Jeg billiger aldeles Hensigten med det fremkomne Forslag, men derimod ere Midlerne mig ikke fuldkommen klare. Hvilke Pligter skulle egentlig hvile paa Markmændene? — Paa hvilken Maade kunne fremmede Kreatures Eiermænd sikkrere findes og drages til Ansvar end da, naar Kreaturene tages op? — er denne i Loven hjemlede Fremgangsmaade ikke baade simplere og mindre bekostelig end Inddragning for Politiret? — Dog indrømmer jeg det Ønskelige i at Bidners Udsagn bør kunne drage Bedkommende til Ansvar da, naar Optagning f. Ex. af Faar stundom er umuelig. Vilde det ikke være betænkeligt at gjøre Sogneforstanderne Markfreds Overholdelse til Pligt? Præsten kunde

som Medlem af Sogneraadet derved let komme i Collision med sine Sogneboere m. m.

Efter min Formening vilde Optagelse af fremmede Creature tabe en Deel af den egoistiske og odieuse Side, naar de lovlige Bøder tilfalde Sognets Fattige og inddrives dem til Bedste. — Sviin anbefales fornemmelig til stræng Tugt.

4.

Grundpillen for Markfred i Frdn. 29 Octbr. 1794 var Hegn, og først efterat man i 23 Aar havde sukket under den Erfaring, at Markfred — under de sædvanlige Forhold — ei kunde opnaaes ved Hegn, gif man, ved Siden af en ønskelig, men for vidt dreven Forhøielse af Mulkterne (Optagelsespengene), hvilket Plakaten af 14 Juli 1837 rettede paa, over til et andet Princip og der befalede Markfred under alle Omstændigheder og det tillodes at tage Optagelsespenge uden Hensyn til Hegn.

Var Forordningens Bud af 9 Juli 1817, dens 1ste S8 1ste Passus, stillet under offentlig kraftigt Tilsyn, var det befalet at vidnesfast Anmeldelse om — især forsætlig Ufred — uden Bogtning at slaae løs i Gyret, skulde have samme Virkning, med Hensyn til den Ufredelige, som Optagelse, saa troer jeg der var nu Markfred næsten overalt i Landet, i det mindste der, hvor det Offentlige havde gjort sin Pligt. Og saa nu har især det forandrede Princip virket heldbringende i det Hele, og i ikke ganske faa Egne har det under en haard Strid af de enkelte Fredelsskende med Mas-

fen af de Ufriebelige brudt Gvrets Magt. Men dog faa og ubetydelige ere saadanne Resultater mod de udstrakte Egne, hvor denne Ustifts Herredømme, som har sin Rod i Indolents og Beqvemmelighed, endnu bestaaer, og uden at der gribes til kraftigere Forholdsregler ovenfra, kan Gvret endnu vedblive i Aarhundreder. At en Forordning, hvori det erkjendtes, at Markfred burde være tilstede, enten der var Hegn eller ei; som befalede, at Enhver skulde holde sine Kreature paa sit Eget; en Forordning, hvis Formaal det upaatvivleligen var at bryde Gvrets Magt, vedblev at befale Hegns Reising og Bedligeholdelse i dens hele Udstrækning efter Forordn. 29 Oct. 1794, er — naar man henseer til det Byrdefulde, næsten Uoverkommelige af denne Forstrift, at det i 23 Aar havde saa godt som ingen Nytte stiftet — seer, at naar man først har opnaaet Fred, lader man Hegnet atter forfalde, sløiser det vel endog for at benytte ødeliggende Jorder, har dagligen havt for Die at i Ufredens Egne Hegn er af aldeles ingen Betydning, — dette er, mener jeg, næsten ubegribeligt; og blev Hegns Reising og Bedligeholdelse overholdt i sin fulde Udstrækning, saa var det sandelig et dyrt Palliativ for Markfred — og neppe et Palliativ kan det kaldes, da det alleralmindeligste af alt Hegn som opføres — Boldige — ikke er istand til at bevirke Markfred. Og endelig hvad Nytte gjør Udhegn alene med Hensyn til den Fred man attraaer for Markfrugternes Skyld og en bedre Cultur, om det end var istand til at forstaffe den fuldkomneste Fred mod Naboens Kreature! — alt-

faa enten ligeledes fuldkomment fredbar Mellem-Hegn ved Siden af Udhegn eller ligesuld Tøiring og Bogtning. Svortil altsaa Udhegn naar Naboerne indbyrdes enten vilde eller skulle holde Fred. Jeg har troet det nødvendigt at yttre mig om Hegn her, hvor det er bragt under Dmtale ved yderligere Lovbud at virke for den utilstræffelig beskyttede Markfred, for at man dog for Alting ei skal komme tilbage til at søge den i strengere Overholdelse af Budet om Hegn, da Overholdelsen af Budet i Forordn. af 9 Juli 1817 bevirker den langt mindre trykkende og langt mere sikker, netop naar ingen kan stole paa det allermaadeligste Børn, det almindelige Hegn.

Hvad vi for Diebliffet trænge til er, at Forordningens Bud af 9 Juli 1817 i dens 1ste § overholdes, at Lovgiveren, som har befalet:

at Enhver til alle Aarets Tider skal holde sine Kreature paa sit Eget; anviser kraftigere Midler, end blot Tilladelsen at optage og fordre Optagelsespenge m. m. til at forstæffe sit Bud Efterlevelse.

Jeg kunde blive staaende ved det, disse faa Lignier indeholde, og overlade til den Lovsyndige at udgranske hvad Lovgivningen har at gjøre for at have sin udtalte Billie. Skeer dette, saa have vi Fred — den meest fuldkomne. Thi netop da Hegn ikke eller i alt Fald under almindelige Forhold, her kan rimeligviis ei være Tale om enkelte Undtagelser, ikke alene er istand til at holde løsgaaende uvogtede Kreature fra Nabøens Mark, saa bliver man nødsaget til

at tøre, vogte, indbinde om Matten m. m., og da kommer man ogsaa til at holde Fred med sine egne Kreature for sine egne Kartofler, sine Raps, sine Vintersædmarker &c. Var alt Hegn efter Hegnsforordningen istand til at frede, og blev Budet i Fordn. af 1794 overholdt ved Siden af det af 1817, saa vilde det være langtfra, at et saa heldigt Resultat udsprang af begge disse Lovbuds Overholdelse, som af det sidste alene; thi det fredbare Hegn med Naboen satte Enhver istand til at være ufredelig paa sit Eget, og Lovet vilde komme til at bestaae længe endnu kun i en anden Form; enhver maadelig og fløv Agerdyrker vilde nu give Lovre paa sin egen Lov, sikret for at Kreaturene kom paa Naboen.

Saadanne Resultater af eventuelle Lovbud; Tingenes i det practiske Liv ofte maastee ganske forskjellige Gestaltning fra det, den blot Lovkyndige har forestillet sig, aabenbarer sig undertiden for de practiske Agerdyrkere, eller den, som har levet blandt dem med et stadigt Blik paa Landboforholdene, og derfor torde saadanne Bink være velkomne for den, som skal udarbejde Love til Fremme for Agerdyrkingen. Jeg skal derfor endnu hvile nogle Diebliske ved den foreliggende Gjenstand i det Haab at ogsaa Andre ville yttre deres Anskuelse om — enten hvad man kan vente eller ikke vil opnaae ved Hegn, som almindelig Forholdsregel.

Betragte vi det Stadium, paa hvilket de bestaaende Lovbud have stillet Markfreden, saa sees at Kreatures Optagning og Ret til at fordre Optagelsespenge og den eventuelle Skadeserstatning, ved Siden af Hegns

Reisning og Bedligholdelse i den Art, som Frdn. af 29 Octbr. 1794 foreskriver, er det eneste Tvangsmiddel, Lovgivningen hjemler. Men hvad har Lovgivningen, som byder Hegn, og som især i saa bestemte Udtryk i § 1 af Frdn. 9 Juli 1817 byder at holde Kreaturene paa sit Eget, gjort for at man ikke ved stiltiende Overenskomst omgaaer Lovens Bud? Men paa dette Punkt staaer Markfreden maaskee i 100 Dele af Danmark. Kunne, selv naar Overholdelsen af det nysanferte Lovbud af 1817 stilles under det Offentliges Tilsyn, Foreninger om Vovrets Bedbliven ansees for ugyldige? — Jeg maa overlade dette Spørgsmaals Besvarelse til den Lovfyndige; men besvares maa det, inden der kan blive Tale om at stille Markfreden under offentlig Control! Udfalder Svaret benægtende — ere saadanne Foreninger imod Lovbudet af 1817 gyldige, saa er det videre Spørgsmaal dette, hvilken Udvidelse kan man med Billighed give den ostmeldte § 1 i Frdn. af 1817 for at samme ikke paa de allerfleste Steder i Landet skal blive magtesløs.

At der gives Omstændigheder, hvorunder det vilde være haardt, ja uretfærdigt at forbyde fælles Græsning — f. Ex. i allerede dertil indrettede Fælleder, paa Englodder, hvor fælles Eftergræsning under Bogtning eller ved Hegn, som her undtagelsesviis kunde stifte Nytte og opfylde sin Bestemmelse, endog kan befordre Fred paa Inblodderne, paa samlet beliggende Overdrev eller Hede eller Kjarlodder, som

endnu ei ere komne til Opdyrkning, — dette synes klart. Men hvor blev da Grændsen for Tilladelighed og Utilladelighed af fælles Græsning ved Siden af Budet i § 1 i Frdn. af 1817, naar man vil sikkre dette Bud for at omgaaes ved indbyrdes Overenskomst? — Vistnok er dette en temmelig vanskelig Op-gave, men jeg troer dog — især naar man henseer til at Grændsen for Omvanken af løsgaaende, uvogtede Kreaturer aldeles ikke kan bestemmes eller forudsees, samt at enhver Forenings ydre Markgrænse, enten den angaaer enkelte Mænd, en enkelt By, et Sogn, eller hvilket som helst Distrikt, støder umiddelbar til Andres Jordlodder, som ikke ere i Foreningen, der aldeles ikke vilde være noget Uretfærdigt ved et Tillæg til § 1 af Frdn. 9 Juli 1817, som bestemte og befalede omtrent saaledes:

1) Forsaavidt sammengrændsende Jordbrugere ville forene sig om Kreaturenes fælles løsgaaende Græsning efter Sædens Indhøstning, skal det paa Hovedlodderne ifkun være tilladt under forsvarlig Vogtning og Indbinding og Faarenes Inddrivning om Natten. Paa Englodder og paa Udlodder, hvor der ikke lægges Vintersæd og ikke staae Kartofler eller andre Frugter, som lide eller ødelægges af Kreaturene, kan løs Græsning uden Vogt være tilladt naar det ved et Syn umiddelbar førend man vil inddrive Kreaturene er godtgjort, at Hegnet er i forsvarlig Stand — ei alene anordningsmæssigt, men ogsaa saaledes at Kreaturene ikke med Rimelighed kunne ventes at bryde ud (og hvortil ved Bolddige er nødvendigt og var at

befale: et $\frac{1}{2}$ Al. høit Riisgjerde paa samme — hvilket maatte onstes at blive en almindelig Bestemmelse for dette Slags Hegn). Saadanne Foreninger vare for at have Gyldighed at anmelde for Sogneforstanderskabet.

2) Bidnesfast Anmeldelse om Markufred — der under indbefattet naar en Mand uvogtet slipper i Vore paa sin egen Mark — (for hvilket der maatte fastsættes en egen Mulkt til Fattigkassen) — til lægges samme Virkning med Hensyn til den Fornærmede som Optagning.

Dette Bud vil vist kunne anses for tilstrækkelig motiveret ved den ofte til Umuelighed grændsende Vanskelighed ved at optage Kreaturer; ved den Skade, der tilføies Vintersæden af Kreaturer netop under Optagningen, naar de ei villigen ville lade sig drive, — ved den Tidspilde Optagningen m. v. ofte foranlediger, den Uergrelse man har naar Naboen haanligen seer paa og gotter sig over at man ei kan faae hans Kreaturer optagne og da, stolende derpaa, lader dem roligen gaae hvor de ville og de om et Dvarteers Tid atter indfinde sig til ny Fornærmelse. Klager, som angaae Nr. 2, formener jeg høre under Sogneforstanderskabernes Resfort og maatte kunne paadømmes her i første Instant. Først naar disse eller lignende Tillægsbestemmelser ere givne, kan der være Tale om, at stille Markfreden under det Offentliges Tilsyn; thi det Offentlige kan f. Ex. vanskelig foranstalte Optagning, men vel Ef-

tersyn paa Markerne ved Hjælp af Sognefogderne, Sogneforstanderskaberne og de Markmænd, eller hvad man vil kalde dem, som af disse antages.

Motiv for, at Markfreden stilles under det Offentliges Tilsyn, forekommer det mig er der mere end nok af alene i de tvende Betragtninger:

- a. at den sandsynligviis i lang Tid, maaskee aldrig ellers, vil blive tilveiebragt;
- b. at hiin Selvtægt har noget Odiøst, fører til meget ubehagelige Forhold til Naboen, og at de Fredselsfendes Stilling, især naar de ere i Minoriteten imod dem, der hylde det gamle Vævre — thi at bryde dette er det egentlig og især kun det gælder om, — er yderst betænkelig, naar de ikke umiddelbart understøttes af det Offentlige og finde Beskyttelse — især hos Sogneforstanderskaberne.

Inden vore communale Forhold vare stillede paa den nuværende Fod, kunde det maaskee have havt sine Bæmskeligheder paa en virksom Maade at stille Markfreden under offentligt Tilsyn; nu vistnok mindre, naar Sogneforstanderskaberne indrømmes en betydelig Virksomhed derved og Markfreds Overholdelse gjøres dem til en speciel Pligt. — De Markmænd, hvortil Randers oeconomiske Selskab henpeger, kunne upaatvileligen stifte overordentlig megen Nytte, naar de ikke betragtes som Markvogtere, men alene som saadanne, der skulde holde Die fra Indhøstningen til Indbindingen med Overtrædelse af Markfreden, anmelde hvem de opdage at handle derimod, være pligtige paa deres Omreiser i Sognet at medfølge med

Enhver, som tilfalder dem for at kunne vidue om Ufred. Et lige Tilsyn burde Politimesteren lade holde ved Sognefogderne, ligesom det maatte paaligge ethvert Medlem af Sogneforstanderskabet som Pligt at anmeldte Brud paa Markfreden. Hvorvidt de Personer, der træde frem som Politiets Assistenten, behøvede Vidner for at give deres Anmeldelser retskraftig Virkning, deri vil jeg her ei indgaae — dette maa ordnes i Analogie med hvad der gjælder for Andre i lignende Stilling; det vigtigere er, at Sagen stilles under et offentligt Tilsyn — hvorledes det bedst indrettes, vil ei blive saa vanskeligt at ordne. Blive Sogneforstanderskaberne bemyndigede til at paadømme Markufredsagerne i første Instants, vil Sagen vinde overordentlig, naar man betænker, hvilken Tidsspilde der ved forekommes. Enhver, som selv indklager Markufred paa sin Eod, maatte være fuldberegtiget til at oppebære Mulcterne, som bør være lig Optagelsespengene, men paatales de fra det Offentliges Side — fra Sognefogderne, Markmændene, Medlemmerne af Sogneforstanderskaberne, — maatte, troer jeg — selv hvor en Anden er forurettet — idetmindste en Deel af Mulcterne tilflyde Fattigkassen. Forordningen maatte være saaledes affattet, at man altid kunde føre fremtidig Erfaring Sagen til Nytte — rigtigst maaskee blot provisoriske Bestemmelser.

Det kunde hændes, at f. Ex. en Markmand meldte begaaet Ufred paa fremmed Mand's Mark, og at den Fornærmede optog lige ovenpaa de samme Kreaturer. De herved opstaaende Collisioner maa forebygges;

maaskee bedst derved, at Markmanden paa Stedet melder den Fornærmede ic., at Sagen vilde blive paataalt af ham, hvornæst hiin, om han end optager Kreaturene, for denne Gang ei selv kunde forbre Optagelsespenge. At tilstaae den Fornærmede Ret til at optage og tage Optagelsespenge, imod at Markmandens Anmeldelse skulde bortfalde, er betænkeligt, da Naboer, som have aftalt at ville benytte Ævret, kunne paa denne Maade omgaae Loven. Dog kan herpaa ogsaa raades Bod ved at bestemme at — i det ommeldte Tilfælde skal Optagerne aflevere de halve Penge til Fattigkassen.

Slutteligen bemærkes endnu, at, naar Markfreden skal strængt overholdes, bør Overholdelsen ogsaa lattes saameget som det er mueligt; men dertil hører væsentligst en mere udvidet Fritagelse for Skolegangen i Tiden fra Indhøstningen til at Græsning sædvanligviis ophører, en Tid af 2 Maaneder i almindelige Aar. Træffer man dog ved lærde Skoler paa Ferietider af en heel Maaned! Skulde da Almuebørn ikke kunne lære Alt hvad de behøve om de ogsaa fik en Ferie af 2 Maaneder? — Skeer der intet i den Retning, bliver en almindelig Bogtning i Ævretiden til næsten en Umulighed; thi nu kunne kun de Forældre, som have to skolepligtige Børn, paatage sig Bogtning.

5.

Markfred er en af de væsentligste Betingelser for et velordnet Agerbrug; — dog kan den, ligesaa lidet

som andre hensigtsmæssige og gavnlige Foranstaltninger til Eiendommens bedre Benyttelse, ved Lovgivningen fremtvinges hos den enkelte Eier forsaavidt hans egen Eiendom angaaer. Det samme gjelder ogsaa hvor flere, stiltiende eller udtrykkeligen, forenes om for deres Bedkommende at tilsidefatte de Bestemmelser, som ere fornødne til Markfreds Overholdelse. Et Forbud imod sliq Forening, eller et Lovbud, der paabød den enkelte Mand at holde Fred paa sin egen Lod, vilde være et Indgreb i Eiendomsretten, der vilde være uden Exempel i vor Lovgivning, og som, naar det gjennemførtes i sin Almindelighed, ei engang kunde undlade i mange Tilfælde at virke skadeligt paa enkelte Eiendommens Afbenyttelse. Det vilde tilmed være umueligt at overholde et saadant Lovbud; thi Regjeringens Embedsmænd vilde ikke kunne være tilstede overalt og paasee det efterkommet, og hvad Medvirkning skulde der vel i denne Sag kunne ventes fra Sogneforstanderskaberne paa de Steder, hvor Erkjendelsen af det Nyttige og Frugtbringende ved Markfreden ei endnu har vunden fornøden Styrke, og hvor Lovbuddet derfor især skulde finde sin Anvendelse, saameget mere da Sogneforstanderskaberne tildeels ere sammensatte af de Mænd, imod hvilke Tvangen skulde anvendes.

Maas det saaledes indrømmes, at intet Lovbud kan eller bør emanere, hvorved Markfred imod samtlige Paagjældendes Billie paatvinges dem, saa vil det deraf være en Selvfølge, at der fra Lovgivningens Side intet directe kan gjøres for det, som Randers

Amtshuusholdningselskabs Andragende nærmest er grundet paa, nemlig: at see den saare almindelige Uffik, som benævnes „at give Været op,“ hævet; thi den grunder sig paa, eller taales efter, en Overenskomst, som det staaer enhver enkelt Jordbruger frit for at bryde, ved for sin Eiendoms Bedkommende at anvende den gjældende Lovgivning, der hjemler ham Fred paa sin Lod, og giver ham Midler til at erholde den, naar han kun vil have den.

Det, der herefter fra Lovgivningens Side ene kan blive Spørgsmaat om, er om hvorvidt den Jordbruger, der vil have Fred paa sin Lod, mueligen kunde erholde en mindre ødiøs og lettere anvendelig Maade til at opnaae den paa, end den, der nu eksisterer.

Foreløbig maa det dog i denne Anledning bemærkes, at Optagelsesretten, og de dermed forbundne Bøder, er et særdeles virksomt Middel til at opnaae Fred. Det er ei forbundet med Omstændigheder, Reiser eller Udgifter for den Skadelidte, og har, naar det ei anvendes paa en chicaneus Maade, saa mange Fortrin at der, uanset det Ødiøse, der kan ligge i at tage sig selv til Rette, vanskelig vil kunne opstilles noget andet Middel, der bedre opfylder Hensigten.

Ved derefter at gaae over til de Forslag, der i det ovennævnte Andragendes Indstillingspuncter ere gjorte, bemærkes med Hensyn til samme Følgende:

Ad 1) Da der efter det Foransorte ei kan paabydes nogen almindelig Control med at Markfred overholdes, saa ville Sogneforstanderskaberne heller ikke kunne overdrages nogen Ret eller Forpligtelse til at

fore saadan. Skal Sogneforstanderskaberne derfor have nogen Medvirkning, kan der kun være Tale om, efter vedkommende Skadelidtes Klage, at overlade samme, at tage enhver begaaet Forseelse under Undersøgelse og Paaskjendelse; men da det, paa saadan Maade at overdrage den communale Bestyrelse en Art Jurisdiction, vilde være udenfor det Diemed, hvori Sogneforstanderskaberne ere oprettede, og være i Strid med de Former, der i Almindelighed gjælde for Retsstrætters Afgjørelse i Landet, saa tør dette neppe tilraades, saameget mere som Sogneforstanderskaberne neppe endnu kan tillægges den til flige Sagers Afgjørelse fornødne Dygtighed og Upartiffhed.

Ad 2 og 3) Alle Sager angaaende Hegn og Fred høre allerede nu, efter Forordn. 29 Octbr. 1794 § 50, under Politieretternes Afgjørelse, og naar derfor det 3die Indstillingspunkt „at Beviis ved 2de Vidner for at Kreaturer have været paa anden Mand's Grund tillægges samme Virkning som Optagelse af Kreaturene,“ blev gennemført, vilde det være en Selvsølge at det, som i 2den Post foreslaaet, blev Politieretten, der kom til at afgjøre Sagen. Det maa imidlertid antages, at den Eier, der trækker sig tilbage fra at tage det fremmede Kreatur op, end mindre vil angaaende samme begynde en Sag, der, især hvor Vidneførsel bliver fornøden, vil medføre flere Reiser og anden Uleilighed for ham, og ved hvilken han dog snarere i en høiere end i en mindre Grad paadrager sig sin Naboes Uvenskab, end om han havde optaget Kreaturet, og forlangt de reglementerede Optagelses-

penge. Det synes derfor at der, saalænge man ikke kan bringe en anden mindre omstændelig Afgjørelse af flige Sager i Forslag, er liden Anledning til at gjøre en Forandring i eller Tilføining til den bestaaende Lovgivning, uagtet det ei kan nægtes, at Villighed tilføiger, at den, der kan bevise, at fremmede Kreaturer have været paa hans Grund, burde have samme Ret, som om han havde optaget dem.

Ad 4) Imod at Svinene gaae løse paa Veie og Gader Hayes allerede et Forbud med tilføiet Straffebestemmelse i Forordningen af 13 Decbr. 1793 § 85, som, naar det overholdes, maa antages at være tilstrækkeligt til at værne imod de paaklagede Misbrug.

Der synes, efter det saaledes Anførte, ei ad Lovgivningens Veie paa nogen af de i Forslag bragte Maader at kunne virkes noget Tilstrækkeligt til at fremkalde strengere Overholdelse af Markfred.

Derimod er der vistnok fuld Anledning for ethvert Selskab og enhver Forening, samt for Enhver, der har til Hensigt at virke til et forbedret Agerbrug, til at bidrage sit til, at der iblandt Jorddyrkerne fremkommer en rigtigere Erkjendelse af det Onde, som Ufred medfører, og af de Goder, som for den dygtige Agerbruger ere forbundne med Markfreds Overholdelse. Fæster denne Erkjendelse ret Rod, vil den, der ønsker Markfred, utvivlsomt i den bestaaende Lovgivning finde tilstrækkeligt Værn imod sine Naboers Ufred, hvilket ogsaa allerede har viist sig flere Steeder i Landet, hvor streng Markfred er indført og overholdes. Forøvrigt maa det ikke lades ubemærket, at selv hvor dette ikke

fuldkommen er Tilfældet, har dog næsten overalt i de senere Aar viist sig en betydelig Fremgang til det bedre, hvilket yderligere godtgjør, at Forandringer i Lovgivningen ei ere paatrængende fornødne for Sagens Fremme.

6.

Hvad der i det nærmest foregaaende Botum anføres, er jeg enig i, dog med Undtagelse af, at jeg finder det ikke alene rigtigt, men endog trængende nødvendigt, som Børn mod Ondskab, at enhver Landmand, der vidnesfast kan godtgjøre, at fremmede Kreaturer have været paa hans Mark, maa derved have samme Ret til Godtgjørelse, som om Kreaturene af ham vare optagne. Det overlades naturligviis til ham, at overveie Følgerne af at gjøre Brug af sin Ret. — Iøvrigt er det min Overbeviisning, at Lovgivningens Bud, saaledes som det nu er, med Tilføiende af Dmtalte, er et tilstrækkeligt Middel til at lade hver Mand værne om sin Markfred; — Resten maa udføres ved private Foreninger; hver efter sine locale Forhold. For at domme retsfærdigen i en Sag, maa vi jo undersøge dens indre Bæsen; — og for at befries fra Virkningen, maa vi udgrandste og bortrydde Aarsagen.

Kun meget faa Exempler fiender jeg paa, at Mangel paa god Billie, eller endog en paa Andres Beføstning skadefro Interesse, er Aarsag til Værets forsællige Benyttelse. Enhver Bonde, der har et endog kun taaleligt Aulsbrug, og sidder i en jevn god

Stilling, ønsker Markfred; — men det er ham for kostbart, ofte umuligt, at opretholde den med hans egne Kreaturer. Svaret lyder stedse: „ja hvo skal vogte? Vi skulle betale Mulcten ic. naar vore Børn blive fra Skolen; vi have ingen Nytte af vore Børn, formædelt den overdrevne Skolegang, der oftest skader os mere, end den gavner Børnene; af samme Grund kunne vi heller ikke faae Andres Børn til at vogte, selv dersom vi vilde betale Noget derfor; dertil at holde vorne Folk, kunne vi ikke, thi Esteraarsarbeidet maa jo gaae fra Haanden, og ere Folkene ei i Marken, maa de være i Laden; vi maa have vort Korn gjort i Penge o. s. v.“

Denne og ingen anden er for Tiden Hovedgrunden til Markfreds i Egne, hvor Agerdyrkningen ellers er gaaet noget frem. Et andet Beviis herfor ligger deri, at overalt, baade her i Landet og i Udlandet vil man finde at Markfred af sig selv tager til, i samme Grad, som Egnens eller Byens Agerdyrkning forbedres og Velstand udbredes. Hiin er virkelig en Folge af disse, og ikke omvendt, som saa Mange paastaae — eensidigen betragtet. Ogsaa jeg har tidligere været af en modsat Mening, da jeg hørte alle Napsavlere klage saa jammerligt over Markfred. Men Napsavl er ikke Beviis for, at Aulsbruget iøvrigt er forbedret! — at fremtvinge et bedre Aulsbrug og større Velstand, lader sig ikke gjøre ved Lovbud; selgelig maa ogsaa Markfreden komme efterhaanden. Dog er det vist, at der indirecte kan virkes til at fremskynde Markfreds

dens Udvikling Haand i Haand med det bedre Aflisbrug. Hertil maa regnes det vigtige Forslag: at Børn paa Landet skulde gives 2 Maaneders Efteraarshøst fra Høstens Tid. Dernæst maa private Foreninger gjøre Resten, f. Ex. ved at hvert Sogn eller særskilt Forening af flere større Landmænd (Kapsdyrkere!) sammenskyde for 4 à 5 Aar en vis Sum til aarlig i den Tid at danne et Antal gode Præmier for de tilgrændsende Bønder, der forene sig om at dyrke hver lidt Kaps, og at Præmierne dernæst uddeles i Forhold til, som Kapsen næste Foraar (ikke Kaps-høsten) staaer godt paa Marken. Allerede i andet og endnu mere i tredie Aar vil Bonden indsee at det lønner sig at holde en Bogter til Dvæget — og efter 5 Aars Forløb er Sagen i saa god Gang, at Præmien de fleste Steder kan ophøre, og Bonden selv bliver den Jvrigste for Markfred.

Den bedste Løder er i en tilstrækkelig Interessse; denne maa udfindes og benyttes, saa gaaer Alt Godt. Tvang fremkalder kun Stridighed og Modvillie.

7.

Der er vist intet Punct, hvorom alle oplyste Agerdyrkere ere saa enige, som om at Markfred er en absolut Betingelse for et bedre Agerbrug og at uden den lader sig ingen Fremadstriden tænke. Saaledes kan den gavnlige Engvanding kun indføres, hvor der er Fred. Det er derfor et ikke glædeligt Tegn, at der endnu fra saa mange Steder føres Klage over

Ufred paa Markerne, da dette giver en sikker Maalestof, hvorefter man kan bedømme det lave Standpunct, hvorpaa Agerbruget der endnu maa befinde sig og tydeligen viser, at selve Landmændene ei endnu ere saa oplyste, at de forstaae at vurdere dette Gode. Det vilde derfor sikkert være særdeles gavnligt, om der fra Regjeringen kunde gjøres noget, hvorved Indførelsen af Markfred kunde paasynes, der, hvor den endnu fattes, da dette unægteligen maatte have en mægtig Indvirkning paa Agerbruget.

Bed at oversende det Kongelige Rentekammer en Afskrift af de forestaaende Erklæringer, yttrede Landhuusholdnings-Selskabets Bestyrelse i sin Svarskrivelse Følgende:

„Hvad det i nærværende Sag især kommer an paa, er at vække en ret levende Erkjendelse af Markfredens Nødvendighed for et godt Agerbrug, en alvorligere Sands for dens Tilveiebringelse og en virksommere Stræben derefter. De af Randers Amts Huusholdnings-Selskab tagne Forholdsregler for i saa Henseende at virke til en bedre Aands Udbredelse iblandt Landboerne inden dette Samsunds Virkfreds, turde saaledes vel fortjene at følges flere andre Steder, hvor maastee en lige Trang dertil viser sig. — Fra Lovgivningens Side kan derimod formeentligen ikke gjøres Meget til Sagens yderligere Larv. Som Punkter, der i sidste Henseende endnu kunde være at tage under nøiere Overtøelse, eventualiter i Forbin-

delse med de øvrige Forarbejder til den nye almindelige Anordning om Markfred, der allerede i Hs. Majestæts Svar til Provindsialstænder-Forsamlingerne i 1838 (Koeskilde Stændertidende 1 Række S. 35, 36; Viborg Stændertidende, 1 R. S. 38) blev bebudet, — synes nærmest at frembyde sig:

1) at vidnesfast Beviis for at Creature have været paa anden Mands Grund burde, hvad Ret til Optagningspenge angaaer, have samme Virkning som Optagelse, og at det overlades den Forurettede at benytte hvilken af disse Beviismaader, han vil.

En saadan Bestemmelse synes at være aldeles grundet i Sagens Natur, ja maa vel endog i mange Tilfælde ansees som nødvendig til at forhjælpe den Forulempede til hans Ret; men om den vil have synderlig praktisk Følge, turde forresten være tvivlsomt.

2) om det ikke var rigtigst, at tillæge Fattigvæsenet Optagelsespengene enten ganske eller for en Deel.

Bistnok er det, netop fordi Optagelsespengene ere tillagte den Forurettede selv, i Almindelighed blandt Landbostanden blevet anset som noget odieust, naar han gjør sin Ret til dem gjeldende. Det var altsaa vel mueligt, at noget virkedes til Hensigtens bedre Opnaaelse, saafremt de tilfaldt Fattigvæsenet. — Imidlertid maa dog indrømmes, at Udskilligt taler derimod; thi ligesom Optagelsespengene uidentivl ere at betragte deels som et Surrogat for eller et Supplement til Erstatningen, der vel ordentligviis, formedelst Banfeligheden af at oplyse Skadens Størrelse, frasaltes og

i alt Fald sjældent kan blive fuldkommen, deels som en Godtgjørelse for den med Dptagelsen forbundne Uleilighed, og derimod ikke som Straffebøder, hvis Character de i flere Henseender ikke have, — saaledes vil dog nok i det Hele Markfredens Overholdelse bedre fremmes ved at Beløbet kommer den paagjældende Jordbesidder, eller dennes Folk, som foretage Anholdelsen, tilgode, end naar de skulde indbetales i Fattiggassen, hvilket og vilde gjøre adskillige Formaliteter fornødne. Stændernes Petitioner i Maret 1836 gif derimod ud paa, at Dptageren kun maatte beholde de halve Dptagelsespenge, men at den anden Halvdeel, dersom han ikke vilde estergive samme, skulde tilfalde Fattiggassen. Men dette gif ikke over i Placaten af 26de Juni 1837, og turde heller ikke i sig selv være meget anbefaleligt; i det mindste er det naturligere, at vedkommende Jordbesidder har frie Hænder i at bestemme, hvorvidt han af de Dptagelsespenge, som Lovgivningen har fundet passende, vil estergive Mere eller Mindre, eller og skjenke det, han ei selv vil tage, til Fattiggæsenet. Iøvrigt kan henvises til Viborg Stændertidende for 1836, 2den Række, S. 1030—32, hvor der omhandles en anden Modalitet, hvorunder en Deling med Fattiggæsenet var foreslaaet i den jydsk Stænderforsamling.

3) om ikke, foruden Erstatning og Dptagelsespenge, ogsaa Mulet burde erlægges ei blot af den, der forsættigen stifter Ufred (hvilket alt er hjemlet ved Forordn. af 29de October 1794 § 45), men ogsaa af den, der havde viist aabenbar Eiggjældighed og Skjodesløshed med Hensyn til hans Pligt at holde

Kreaturene paa sit Eget. — Uretfærdigt vilde saadant i det mindste ikke være; men neppe vilde det dog faae stort at betyde i Anvendelsen.

At gjøre Markfreds Overholdelse til en umiddelbar Gjenstand for det offentlige Polities Virksomhed, troer man at burde ubetinget fraraade. — At give Sogneforstanderskaberne nogen egentlig dømmende Myndighed i dette Slags Sager er ligeledes, i det mindste for Tiden, neppe anbefaleligt. — At indrømme Landalmuens Børn en yderligere Fritagelse for Skolegang om Efteraaret, — hvad ogsaa under Sagens Discussion er foreslaaet, — turde være betænkeligt.

Formeentligen kunne dog Sogneforstanderne i alt Fald udrette ikke Lidet i den omhandlede Henseende, baade ved deres eget Exempel saavel som ved Opmuntring og Advarsel, navnlig med Hensyn til at forhindre Hovrets Dypgivelse samt andre for det meste kun fra gammel Slendrian og Ustik hidrørende skadelige Misbrug, f. Ex. Ufred af løsgaaende Sviin. Det vilde derfor uden tvivl være hensigtsmæssigt, at der, saaledes som Amtshuusholdningssekskabet blandt andet har foreslaaet, gennem Amtsrådene udgik en Opfordring til Sogneforstanderskaberne om at lade denne Sag være sig ret magtpaaliggende og at virke til dens Fremme hvad de formaae, ved de Midler, der staae til deres Raadighed."

Det Kongelige Rentekammer har under 30 August 1845 tilstrevet Amtmanden over Randers Amt saaledes:

„Randers Amtshuusholdnings-Selskab har under 3die Juli f. A. indsendt et Andragende om at yderligere

Foranstaltninger maatte træffes for at tilveiebringe almindelig Markfred, end de, som ved de nugældende Anordninger ere søiede, i Betragtning af den Vigtighed for Agerbruget, som Markfreden maa tillægges.

Omendstjøndt Kammeret maa erkjende Bansteligheden af at finde virksomme Midler eller Foranstaltninger fra offentlig Side til at bevirke det Gode, som i Markfreden søges, har det dog ikke undladt at raadføre sig om denne Sag med det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab, som har indhentet og tilstillet os sine Agerdyrknings-Commissioners Betænkninger derover.

I Henhold til disse og Landhuusholdnings-Selskabets Ytringer maa Kammeret ansee sin Mening bestyrket, om at den gjældende Lovgivning tilbyder tilstrækkelige Midler, lidet befoftelige og let anvendelige for dem, som alvorligen ville forstaffe sig Markfred, og at denne ikke fra offentlig Side kan frembringes, naar eller hvor vedkommende Agerbrugere ikke selv ville bevirke den, ved i fornødent Fald at anvende disse Retsmidler, og maa det i Særdeleshed forventes, som en Følge af fremskridende og forbedret Agerbrug, at Markfred til enhver Aarstid vil blive fordret og udbredt ved de fortrinligere Agerdyrkeres Foranstaltninger, ligesom ogsaa Erfaringen viser, at den tilbørligen havees og overholdes i alle de Egne af Landet, hvor en forbedret Agerdyrkning er indført og Jorderne stadigen benyttes til forskjellige Sædarter især Kaps og anden Vintersæd.

Hvilket herved tjenstligst tilmeldes Hr. Kammerherren til behagelig Bekjendtgjørelse for Randers Amtshuusholdnings-Selskab.

Til Hr. Kammerherre Amtmand Foreng."

Om nogle Engvandingssanlæg i Jylland.

(Af en i Efteraaaret 1844 til Landhuusholdningselskabet indsendt Beretning).

Skanderborg Amt.

Palsgaard Plantage.

For Kongelig Regning udføres her et Vandingsanlæg; Terrainet er høist ugunstigt. Jordbunden er bedækket med Knolde og Luer; dens Ujævnhed gjør Arbeidet besværligt og dens daarlige Bonitet: Torvejord, Sand og Gruus, ofte med et Underlag af Abl, sætter naturligviis Vegetationen meget tilbage. Rindende Vand er der vel, men om Sommeren kun i ringe Mængde, hvorfor der ved en Dæmning over en af omliggende Bækker indesluttet Dal er dannet et Bassin til Opbevaring af Vintervandet. En stor Mangel har det været, at der ikke kunde faaes Græstov til Bedenes Dækning; man har derfor paa flere Steder tilsaaet dem, og navnlig med Spergel, men Jordens ringe Bestaffenhed bevirker, at det gaaer noget langsomt med en fuldkommen Sammengroening.

Brads.

I Nærheden af Palsgaard, i Byen Brads, havde en Gaardmand selv dannet sig et Anlæg. Et Væld havde sit Udspring høit oppe paa en Bakke; dette ledede han i parallelløbende Grøfter om paa de tilliggende Lyngbækker; Lyngen forsvandt og der groede pp-

perligt Græs. Vandet kunde imidlertid have været benyttet i en langt større Udstrækning; thi ved at give sine Grøfter et stærkt Fald tabte han meget Terrain for Banding. Endelig, af Mangel paa Afledning for det paa Bakken afbrugte Vand, forsumpedes den nedniggende Eng, og medens han forbedrede det ene Sted, skadede han det andet. Alligevel maa man glæde sig over at see, at dog nogle af Bønderne ere komne til Erkjendelse af Vandets velgjørende Virkning ved Overrisling; hos den jydste Bonde er ellers i Almindelighed den Mening den herskende, at naar Banding skal stee, bor den stee ved Overstemning, hvorved altsaa de laveste og sumpige Steder faae meest og de høiere liggende og tørre faae mindst Vand; at grave Grøfter og Rønder i en Eng, eller at ville omdanne en Bakke til Eng, ansee de næsten som gal Mand's Værk.

Matstrup.

Et af de større og kostbareste Anlæg er Hoffærgemester de Thygesens paa Matstrup. Et Anlæg paa 25 Tønder Land er aldeles færdigt, et andet mindre er stærkt under Arbeide. En Hannoveraner har forestaaet Udførelsen. Et gammelt, dybt udskaaet Bassin gennemskjærer i mangfoldige Krumninger hele Fladen; dets Udfyldning, de mange Ujævnheders og Tuers Afgravning har kostet meget Arbeide. Terrainen er saaledes ugunstigt og Jorden er af en simpel Bonitet. Anlægget er derfor gjort ved Kunst og meget smukt udført. Vandet tages fra den gennemløbende

Na og ved et Stembærk bringes det op i Hovedtilledningsgrøften.

Man maa indrømme Hannoveranerne, at de udmærket forstaae at benytte Terrainets Ujævnheder til deres Fordeel, og, hvor der kun er lidt Vand, have de en stor Force i at benytte det til gjentagne Overrislinger; men paa den anden Side vise de sig aldeles utilboielige til vildt Anlæg endog under ret gode Omstændigheder; formodentlig gaaer vildt Anlæg dem for hurtigt, de see ikke deres Regning ved for hyppigen at maatte forandre Arbeidsplads, og vælge derfor haardnakket Kunstanlæg.

Denne Engs Omdannelse har kostet over 100 Rbd. pr. Tonde Land; forrente sig kan den vel, men det er vistnok kun Jaa, der kunne anvende 2500 Rbd. paa 25 Tdr. Land Eng.

Til større Rivellationer bruge Hannoveranerne altid Riffert; til Affætning af horizontale Grøfter og Render aldrig andet end Vandet og deres øvede Die.

Til Dyprensning af sammengroede Render bruges her en „Engkniv.“ Den er 1 Fod lang, 4" bred, sidder paa et krumt Skaft og har samme Form som Enden af en krum Sabel. Ved Brugen af denne gaaer Arbeidet langt hurtigere og nøiagtigere end med Spade.

Det viser sig her, hvorledes Engvanding i mange Tilfælde aldeles ikke er Vandmøllerne til Skade; en nedenliggende Mølle kan saaledes nu efter Naens Dyprensning og Afsliguing fylde sit Bassin paa 3 Ti-

mer, medens han for brugte 5 Timer til at samle en ligestor Vandmængde.

Ringkjøbing Amt.

Norre-Soby.

Det herværende Anlæg udføres for en Actieforenings Regning.

Det Sted, som er indtaget til Anlæg, er deels af Naturen ret god Eng, deels forhenværende Agerland. Terrainet er ret heldigt, idet en Deel har tilstrækkeligt Fald for vildt Hængeanlæg, den øvrige Deel er anlagt deels med flade Bevandingsrender, deels med enkelte Kunstbede.

Tanderup.

Nogle Mil norden for Soby har Proprietair Allgaard til Tanderup ladet udføre et Eng-Anlæg ved Landmaaler Ferslew.

Det er circa $1\frac{1}{2}$ Tønde Land stort. Jordbunden er meget god, Anlægget er fæet ved Kunst og smukt udført.

Under gunstigere Omstændigheder, d. e. dersom der havde været mere Vand, vilde Anlægget have kunnet udvides betydeligt; nu derimod er der lidt nok Vand til hvad der er udført.

Møltrup.

Paa Møltrup har Grev Lerche et Anlæg, udført af Landoeconom Feddersen.

Anlægget har et betydeligt Omfang; vel circa 20 Td. Land ere vildt Hæng og flade Bevandingsrender.

Jordbunden er ret god, den er jævn og har godt Fald paa de fleste Steder. Der er godt og tilstrækkeligt Vand fra en Bæk; ved en Dæmning er der dannet en lille Sø for at have en Beholdning.

Forbedringsomkostningerne have i Gjennemsnit været 5 Rbd. pr. Td. Land.

Feddersen bruger „Stechschippe“ til Skæring af Rønderne;*) disse ere flade, i Firkant, og vande meget godt.

Da Feddersen ikke har mere Arbejde end han kan overkomme, er han selv meget tilstede hos Folkene, noget som ogsaa har viist sin gavnlige Indflydelse, saavel ved at hans Anlæg udmærke sig ved en særdeles Accurateesse selv i de mindste Smaating, som ogsaa ved den Hurtighed, hvormed Arbejdet gaaer fra Haanden og den deraf følgende Billighed.

Grev Verche agtede i Efteraaret at kjøbe 20 Hestefroppe og ved at fordele dem omkring i Bændingsgrøfterne dermed gjøde sin Eng. Da man neppe kan anslaae en Hestefrop i den Egn til mere end 3 Mk., vil en saadan Gjødningsmaade visseelig kunne betale sig meget godt.

Tæt udenfor Gaarden er der et lille Kunst-Anlæg, bestemt til Staldfodring. Da det tildeels vandes

*) Paa andre Steder bruges jævnlig den almindelige Tørvespade („Klynspade“), med hvilken der aldrig kan arbejdes saa smukt som med den mere hensigtsmæssigt konstruerede „Stechschippe“, og uden regulære Rønder kan ingen regulær Bænding finde Sted.

med Møddingsvand, frembringes der en udmærket Mængde Græs.

Gisingfjær,

tilhørende Proprietair Schnakenburg, fremviser et Anlæg af Landmaaler Ferslew. Størstedelen er vildt Anlæg, mest flade Bevandingsrender; en Deel er anlagt ved Kunst. Jordbunden er mest gammel Mosejord og har været temmelig ujævn. Der ligge store Strækninger, som egne sig til Banding; men hertil er der neppe Band nok. Bandet er godt; det bringes ind i Tilledningsgrøften ved Aaens Dystemning.

De Torv, som ved det flade Anlæg lægges paa Siderne af Bændingsrenderne for at forhøje disse, lægges af Nogle med Græsset vendt nedad, Andre vende det derimod opad. Meningen er jo, at disse Torv ogsaa skulle bevore med Græs; vender dette fra Begyndelsen af opad, maa det groe hurtigere sammen med Jorden, end naar det Omvendte finder Sted, da det i sidste Tilfælde, analogt med hvad man bevirker ved Ploining, raadner — og der altsaa først senere skal dannes Græs igjen.

Breininggaard

2 Mile fra Ringkjøbing. Feddersen har begyndt Anlægget, Eiercn Proprietair Fenger fortsætter det selv.

Det bestaaer alene af vildt Anlæg. Der er udmærket Fald og Mængde af godt Band, som ved Aaens stærke Fald kan bringes høit op. Jordbunden er Hede

og Mosejord; hvor der før groede Lyng, høstedes iaar udmærket Hø.

For Diebliffet ere 16 Tdr. Land færdige, men Anlægget vil kunne udvides til over 100 Tdr. Land, især da 2 Aaer aldeles staae til Eierens Disposition.

Limgaard.

Af de Anlæg, Kammerraad Kosoeb, Gaardens Eier, har ladet paabegynde, ere omtrent 25 Tdr. Land cultivate-rede. En Eng (den største) er blot vildt, 2 andre ere Kunst-Anlæg. Det mindste af de sidste ligger tæt udenfor Gaarden, vandes tildeels med Møddingvand og agtes anvendt ved Staldfodringen.

I en Aa havees Vand i Overflødighed; ved Stemværk bringes det ind paa Engen. Den Deel, som er kultiveret ved naturligt Anlæg, er et temmelig fladt Stykke uden stærkt Fald; imidlertid groede der godt Græs, skjøndt Jordbunden var tørvagtig.

Anlægene ere udførte af Ferslew forrige Sommer; det var her han begyndte at indøve de 10 Karle, som af det Kongl. Landhuusholdnings-Selskab ere satte under hans Veiledning.

Ulfborg.

Provst Krarup i Ulfborg har ogsaa ifjor ladet gjøre et lille naturligt Anlæg af Ferslew. Det er en net lille Eng med godt Fald, men temmelig lidt Vand.

Nogle af de tilgrændsende Bønder have nu, da de have seet Vandets Virkning paa den omtalte Eng, begyndt at forbedre deres Enge; skjøndt Forbedringen

er meget ufuldkommen, høste de dog gode Frugter af Arbeidet.

Norre-Bosborg.

Jusitsraad Tang har her et Anlæg, udført af Ferslew. Der er Overflodighed af Vand i en stor ligeforbiflydende Aa, som ligger ikke lidet høiere end Engsladen. Vandet tages derfor umiddelbart af Aaen gjennem en lille Sluse. Anlægget bestaaer mest i flade Bevandingsrender. Der er en fortrinlig Vegetation.

Biumgaard

har ogsaa et vildt Anlæg, 4 Tdr. Land stort, som kan udvides til henimod 25 Tdr. Det bestaaer deels af Hæng, deels af flade Vandingsrender. Skade er det, at der især om Sommeren er temmelig lidet Vand i Aaen, som tilfører det. Jordbunden er ret god, har ganske godt Fald og er temmelig fri for Ujævnheder. Biumgaard drives af Proprietair Kosoed.

Solmgaard

eies af Proprietair Nødskou. Her er et Anlæg paa omtrent 25 Tdr. Land færdigt. Eieren udvider det fremdeles og troer endnu at kunne forsøge det med 100 Tdr. Land. Det Meste er Hænganlæg. *)

*) Naar man vælger naturligt og ikke Kunst-Anlæg, ville paa de fleste Steder flade Bevandingsrender være at foretrække. Hvor en Eng f. Ex. er 130 Alen bred og har ialt ikke over 12 Tommer Fald, passer neppe et Hænganlæg, især naar Jordbunden er meget sumpig og mosbegroet; ibetmindste bør det da have 60 til 70 Tommers Fald.

Hvor der var noget Fald og hvor der var anlagt flade Vandingsrender, groede godt Græs, og paa en Deel af Engen var Høproductionen det dobbelte imod foregaaende Aar.

En Aa leverer tilstrækkeligt Vand saavel til det nuværende Anlæg som til dets fremtidige Udvidelse. Anlægget forestaaes af Ferslew.

I Thisted Amt gives paa mange Steder Leilighed til Engvanding, men skjøndt man er meget tilbøielig til at erkjende Overrislingens Værd, er den endnu ei kommen i Gang; det bliver for befosteligt for en Enkelt at engagere en Vandmester, da ingen saadan arbejder der i Nærheden.

Saavidt mig er bekjendt, gives der i Thisted Amt kun eet Anlæg, nemlig paa

Trup

hos Cand. theol. Sørensen. Anlægget er foretaget af Feddersen og bestaaer alene af Hæng og flade Bevandingsrender; det er circa 40 Tdr. Land stort. Der er udmærket Fald, ret god Jordbund. Arbeidet er udført med Accuratesse. Hovedtilledningsgrøften er en Fjerdingvei lang. Vandet er tilstrækkeligt og godt; men for at faae fuldkommen Raadighed over det, har Hr. Sørensen maattet kjøbe Møllerrettigheden af en ovenliggende Møller, noget, som naturligviis bidrager til at gjøre Anlægget temmelig kostbart. I Møllebasfinet haves en god Vandbeholdning.

Vegetationen er fortrinlig, især udmærkede sig et

Sted, hvor der var saaet Klover, som efterat være bleven vandet havde opnaaet en sjelden Frodighed og Størrelse.

Hvad der synes for en Deel at kunne være sparet, er en Mængde smaa Sluser, som ere anbragte. Alle de Kender, som staae perpendiculart paa Hovedtilledningsgrøften, kunde nemlig umiddelbart ind i denne og for hver især er der anbragt en Sluse. Disse Sluser, skjøndt hver for sig ikke er af stor Værdi, gjøre ved deres Mængde Anlægget end mere bekvæmligt. En stor Deel af dem vilde vistnok kunne været sparede, naar man havde draget en mindre Grøft parallel med Hovedtilledningsgrøften og fra denne mindre Grøft ved Hjælp af Stemtørv ledet Vandet i de forskjellige Bandingsbrender og Transporteergrofter.

Naar man vil see et rigtigt smukt Anlæg, bør man efter min Formening see Trup. Hovedtilledningsgrøften løber i Hestefoform oppe paa en høi Bakke, som har en Hældning af henimod 45° ; den yppige Vegetation saavel her som paa den nedeliggende flade Eng afgiver et herligt Syn.

Som bekjendt ere saa Egne i Jylland saa blottede for Træer som Strækningen fra Thyland og Norden for Thisted. Der hersker den almindelige Mening, at Træer ikke kunne groe her formedelst Nordvest-Vinden. At denne i det vestlige Jylland er vanskelig at arbejde imod, kan tydelig nok sees paa de forskjellige Plantage-Anlæg; men i Thy ere Forholdene sammenlignelsesviis særdeles gode, idet Jordbunden fordetmeste er ret god og Terrainet er meget couperet.

Medens det saaledes ansees for en Umulighed at op-
 elste Træer der, kan jeg ikke unblade at nævne et lille
 Træanlæg, som en Gaardmand, Chr. Madsen i Jd-
 by, selv har foretaget. Det bestaaer i en temmelig
 stor Have med en Samling af næsten alle vore almin-
 delige Træarter og Frugttræer, tilligemed et lille An-
 læg af næsten blot bløde Løvtræer, navnlig: Aft,
 Ahorn, El og Kastanie. Alt groer udmærket godt.
 For at sikke den indenfor værende Deel, havde han
 omgivet det Hele med et Bælte af Hylb og Piil.
 Binden brød sig nu herpaa og det Dvrige var frelst.
 At Træer ogsaa kunne groe der uden Læ, havde han
 beviist ved at omgive hele sin Mark med levende Hegn
 mest af Piil.

Skjøndt det Hele ikke er af noget betydeligt Om-
 fang, gjør det dog et behageligt Indtryk, da Omgivel-
 sen er saa aldeles bar. — Paa Trup er der for Enden
 af Haven, lige imod Nord-Vest, ligeledes et Anlæg af
 bløde Løvtræer, værnet af Hylb og Piil; ogsaa her
 groer det fortrinligt.

Karup Sogn (Viborg Amt).

Her er den bedste Leilighed til Engvanding, som
 vist nogensteds findes. Der ere store Strækninger
 af Hede og Mose; Mængde af Vand, som, hvor det
 har rislet over, efterlader en stærkt gjødende Sliim;
 udmærket, skjøndt meget afverlende Fald. Vandet tages
 ikke fra den store Karup Aa; men fra en mindre, høiere
 liggende Mølleaa. Jordbunden er fuld af Tuer og
 andre smaa Ujævnheder. Næsten alle Bønderne i

denne Egn have paa egen Haand anlagt Overrisling. I Betragtning af, at de kun arbeide med ringe Midler og muligt aldrig have seet et regulairt Bandingsanlæg, maa deres Foretagende ansees som meget godt, skjøndt derved findes adskillige Mangler. Især mangle Afledningsgrøfter; thi det bliver dem vanskeligt, for medelst det forstjellige ofte i modsatte Retninger lobende Fald, med det blotte Die, uden Nivelleer-Instrument, at bedømme hvor Vandet bedst vilde kunne henledes. Afsætning af horizontale Grøfter bliver ogsaa noget vanskeligt ved Vandets Hjælp alene. Bønderne undgaae derfor disse saameget som muligt, og Følgen bliver, at for store Stykker vandes paa eengang af samme Grøft; der bliver altsaa ikke den ønskelige Regelmæssighed i Bandingen. Dersom Karups Beboere kunde anvende noget paa, hensigtsmæssigt at anbringe nogle smaae Stemapparater og Sluser, og dersom de kjendte lidt til Brugten af Nivelleer-Instrumentet, er der ingen Spørgsmaal om, at deres Enge, med den Interessse som de vise for Banding, vilde kunne blive mageløse saavel i Udstrækning som i Bonitet. En Fremgangsmaade, som flere af dem bruge, er denne: De vande først Jorden 1 à 2 Aar, for at gjøde den og frembringe en bedre Vegetation, pløie den dernæst i nogle Aar og dyrke den med Havre, og naar den nu er bleven jævn, indtages den igjen til Banding.

Paa et Stykke, som var vandet i 2 Aar, groede, da jeg var der, skjøndt Jordbunden i sig selv var daarlig og skjøndt det kun havde faaet een Pløining, al den Havre, der vel kunde staae paa det.

Der er vistnok kun faa Steder, hvor Engvanding har vilst et saa forbausende Resultat som her. Karup By skal forhen have været en af de usleste i hele Egnen; nu staae næsten alle Bønderne der sig ret godt. Paa en Gaard, hvor forhen var avlet iffun 13 Læs Hø, høstedes nu almindeligviis 80 Læs aarligen; hvor Besætningen før var 10 sultfødede Kreaturer, holdtes nu 24 velsfødte.*)

Frysendal

paa Grevskabet Frysenborg.

Her er et Kunst-Anlæg, 60 Tdr. Land stort og anlagt af Hannoveranere.

Da Arbeidet først var begyndt iffor og da Jordbunden er næsten alene Moorjord, havde det endnu ikke givet synderligt Udbytte, men var godt sammengroet paa de fleste Steder. Der er godt Na-Vand i tilstrækkelig men ei overflødig Mængde; Aaleiet er temmelig dybt, hvorfor Vandet hæves ved et Stempærk.

Naar man seer, hvilket Terrain der var ombanet — paa mange Steder havde man bortført 3 Alen Jord, fyldt dybe Tørvegrave, opryddet Ellemoser ic. ic. — maa man undres over, at Arbeidet kun har kostet mellem 50 à 60 Rbd. pr. Td. Land. Grunden til

*) Landhuusholdningselskabet har overdraget Engmester Feddersen at gaae Karup Sogns Beboere tilhaande med Raad og Daad ved deres Vandingsanlæg. Om de heldige Resultater af hans Virksomhed der paa Stedet i Sommeren 1845, henvises foreløbigt til Selskabets Aarsberetning for samme Aar.

denne forholdsmæssige Billighed ligger vist i den store Arbeidskraft, der paa eengang er anvendt; baade ifjor og iaar have 30 Mænd stadigt arbeidet paa Engen, ifjor 4 Hannoveranere, iaar 2. Ogsaa her malede en nedenfor liggende Mølle nu med større Vandkraft end forhen.

Om Engvandingsanlæg, udførte i 1845.

(Efter vedkommende Engmesters Indberetninger til Landhuusholdningselskabet).

1.

Under Landmaaler Ferslews Ledning.

Bed den Engvandingsactieselskabet i Ringkjøbing-Amt tilhørende Gaard i Nørre-Søby blev udført omtrent 67 Tdr. Land naturligt Anlæg og 3 Tdr. Land Kunst-anlæg, paa Gaardens Hede, Algermark og Eng. Det hele Anlæg er omtrent 80 Tdr. Land, hvoraf 60 Tdr. paa Heden og 20 Tdr. Land paa Algermarken og Engen.

Den i 1844 udførte Deel af Anlægget tegnede i Sommer meget godt. Paa den Strækning, der laae pløiet var der efterat Anlægget var udført aldeles intet Græs; men allerede i Foraaret begyndte Græsset yppigt at fremspire og dannede længere hen ad Sommeren 1845 en ret yppig Vegetation; hvor der derimod var Grønsvær fremkom i Besynderlighed Hvidkløver, som

ellers ikke findes paa disse Sandjorder. Jordsmonnet paa den Deel af Heden, som indtoges til Banding, er steril grovkornet Sand, dækket med et Lag Hede- muld, hvor Lyngen vorede tarveligt; men ingen Græs- spire fandtes. Efterat Lyngen var afbrændt, fremkom som sædvanligt en ringe Vegetation af Star-Græs-Arter, som ved den senere Banding efter kort Tids Forløb betydeligt fremmedes. Paa Grund af Jordsmonnets flette Bestaandelse ville vel et Par Aar hengaae inden Heden ved Banding forvandles til god Eng. Anlægs- omkostningerne paa Heden beløbe sig til 11 à 12 Rbd. pr. Td. Land.

Bed Bedersø-Præstegaard, Ringkjøbing-Amt (Pastor Jæger), udførtes Kunst- og naturligt Anlæg paa omtrent 1 Td. Land.

Bed Papirsmøllen i Lembo-Sogn, samme Amt (Hr. Schmidt) udførtes ligeledes Kunst- og naturligt Anlæg paa nogle Tdr. Land.

Bed Lembo-Præstegaard (Pastor Esmarch) udførtes naturligt Anlæg paa 6—8 Tdr. Land.

Bed Nørre-Holmgaard pr. Lemvig (Proprietair Nøbskou) fuldførtes det der i Aaret 1843 paabegyndte naturlige Anlæg, hvis Størrelse er noget over 30 Tdr. Land, og hvoraf det i de to foregaaende Aar Anlagte gav over dobbelt saa stort Udbytte, som denne Eng tidligere i de bedste Aar havde givet. Anlægsomkostningerne pr. Td. Land beløbe sig til omtrent 16 Rbd.

For adskillige Gaardmænd i Bind, Binding, Kaa- sted og Tvies Sogne udførtes naturlige Anlæg paa 1 til

over 10 Tdr. Lands Størrelse. — Disse Anlæg lededes paa Ringkjøbing-Amts oconomiske Selskabs Beføstning, og vil Exemplet, som derved er givet, sikkerlig bidrage til en bedre Behandling af de, for hine, tildeels magre Egne saa vigtige Engstrækninger og til at det vigtigste Forbedringsmiddel, Vandet, bedre og almindeligere benyttes.

Bed Hovedgaarden Matstrup, Skanderborg Amt (Jægermester Thygeson), blev det, i den saakaldte Veldal, i næstforrige Aar paabegyndte Engvanding-Anlæg fuldført. Det meget ujævne Terrain, som usrugtbart Sand og et tørveagtigt Jordsmon dannede, blev ved svært Arbeide og betydelig Beføstning omdannet til Kunst-Nygge-Anlæg, af hvilket den i 1844 anlagte Deel allerede i Sommer har givet en taalelig Slæt. Anlægsomkostningerne beløbe sig omtrent til 110 Rbd. pr. Td. Land; men derved er ogsaa Jordværdien, lavt ansat, forhoiet fra næsten Intet til over 300 Rbd. pr. Td. Land. Den i Aarene 1842, 43 og 44 anlagte 23 Tdr. Land store Eng, der forhen var benyttet til Tørvefær, og gav et Udbytte af 15—20 Pæs meget flet Nøse-Hø, gav i Sommer et Udbytte af 80 gode Pæs, der med Hensyn til Qualitet er af dobbelt saa høi Værdi som hiint, og af Anlægsomkostningerne, 2500 Rbd., havde saaledes 8 à 10% Netto-Provenu.

Bed Hovedgaarden Villerup i samme Amt (Proprietair von Halle) blev udført 4 à 5 Tdr. Land Kunst-anlæg.

Bed Hovedgaarden Sophiendal i samme Amt, (Baron Rosenkrantz) fortsattes det 1844 paabegyndte Kunst-anlæg, som derved erholdt en Tilvært af 4½ Tdr.

Land. Udbyttet af det i forrige Sommer anlagte var i denne omtrent 5 Pæss Hø pr. Td. Land i to Slæt, og Anlægsomkostningerne beløbe sig i Gjennemsnit til 60 Rbd. pr. Td. Land.

Ved Silkeborg lode Dhr. Drewsen Kunstanlæg udføre i Forbindelse med det tidligere udførte, og udgjør det Hele tilsammen 8—9 Tdr. Land.

Ved Ristrup i Aarhus-Amt (Proprietair Fossach) fortsattes Kunstanlægget, som ved Arbeidets Dphor udgjorde 5½ Td. Land.

Ved Stenalt i Randers-Amt (Proprietair Bruun) blev Kunst- og naturligt Anlæg paabegyndt, og som agtes fortsat i 1846.

Paa det nordre sjællandske Overforster-District i Gribskov blev Kunstanlæg udført paa omtrent 10 Tdr. Land.

Randers Amts-Huusholdningselskab bestemte i et Møde at tilsende mig nogle Lærlinger til Dplærelse, og ved mig at lade de locale Forhold med Hensyn til Engvanding-Anlægs Udførelse undersøge hos de Beboere i Amtet, som paa Selskabets Dpfordring maatte melde sig. Over 40 Beboere i Amtet meldte sig, og paa tvende Reiser i Juni og October Maaneder undersøgte jeg Local-Forholdene hos hver især, og deraf resulterede, at paa de fleste Steder lader sig større eller mindre Anlæg udføre, og var dette paa enkelte Steder paa en mindre fuldkommen Maade skeet.

Bedkommende gaves Dplysning om, paa hvilke Maader, ifølge de locale og andre Forhold, Anlæg burde

udføres, samt med hvor stor Beføstning det kunde skee. Det saaledes, ogsaa i denne Retning, af dette Selskab givne Exempel fortjener, med Hensyn til Sagens Fremme i Almindelighed, visseelig Paaagtelse og Efterligning, saameget mere som Beføstningen derved forholdsviis er meget ringe; thi med Diæter og Reisepenge beløb Beføstningen ved hine Undersøgelser sig ifkun til om trent 60 Rbd.

2.

Under Engmester Feddersens Ledning.

Oversigt over de i Aaret 1845 udførte Arbejder:		
Et naturligt Anlæg hos Pastor Bredsdorff i Bispenberg i Fyen	6	— —
Et Dito hos Kjøbmand Voalby i Fredericia	6	— —
Flere naturlige Enganlæg hos Karup Sogns Beboere, tilsammentagne .	10	— —
Et naturligt Anlæg hos Greve Ranzau i Bjert ved Kolding	4	— —
Et naturligt Anlæg hos Hr. v. Castenschiold paa Borreby i Sjælland .	11	— —
Et naturligt Anlæg hos Proprietair v. Barner paa Kallundborg Ladegaard	3	— —
Et Kunstnærlæg hos Bagermester Dreyer paa Grimmelykke i Fyen	1	— —

Desforuden er der udgravet en Eng, som tilhører Byen Fredericia, af 18 Tønder Lands Størrelse med

2000 Favne Grøfter. — Et Anlæg paa henved 35 Tønder Lands Størrelse er paabegyndt hos Grev Lerche paa Moltrup i Ringkjøbing Amt, og Forarbejderne til et Anlæg paa omtrent 45 Tønder Lands Størrelse ere udførte paa Grevskabet Knuthenborg.

Dgfaa Engmesterne Honum og Reimuth have havt forskjellige Vandingsanlæg at udføre, den Første blandt andet paa Grevskabet Bregentved og Baroniet Adelerborg; — den Sidste har baade i 1844 og 1845 været engageret af Aalborg Amtsraad for at lede de Anlæg, som maatte ønskes udførte der i Amtet.

Hans Majestæt har i Mai 1846 tilladt Landhuusholdningssejlskabet, — foruden de tidligere iblandt Militair-Reserverne udvalgte 20 Engvandingslæringer, — endvidere at antage af disse Reserver fem i dette og andre fem i næste Aar, hvilke samtlige, efterat have udtjent den treaarige Læretid som Engvandingsarbejdere, ere fritagne for Krigstjeneste ved den staaende Hær.

Bemeldte Læringer indøves i det Praktiske af Faget, ved under ovennævnte Engmesters Tilfyn og Vejledning at deeltage i de Arbejder, der ere overdragne de Sidste, og desforuden faae de om Vinteren nogen Underviisning i hvad der især kan bidrage til deres Uddannelse som dygtige Engfogder. Enkelte iblandt dem have begyndt at paatage sig mindre Anlægs Udførelse paa egen Haand, til Bedfommendes Tilfreds-